

Verslag symposium *De seksuele ontwikkeling op 13 november 2008*

De aanleiding voor dit symposium vormde het onderzoek dat dr. Channah Zwiép (Pedagogisch Bureau Kind&Zo¹) heeft gedaan naar de seksuele ontwikkeling van jonge kinderen. Het betreft een inventariserend onderzoek onder moeders en pedagogisch medewerksters in de kinderopvang. Dit onderzoek is gefinancierd door het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit.

Korte beschrijving van het onderzoek

Kinderen maken vanaf hun geboorte binnen hun algemene ontwikkeling ook een seksuele ontwikkeling door. De seksuele ontwikkeling is heel breed en behelst onder meer het leren omgaan met intimiteit, lichamelijkeheid, gevoelens en relaties. Dat betekent dat kinderen hun eigen lichaam en dat van elkaar kunnen gaan verkennen of bijvoorbeeld vragen kunnen stellen over seksualiteit. De seksuele opvoeding is hiermee onlosmakelijk verbonden.

Veel volwassenen vinden de seksuele opvoeding van kinderen ingewikkeld. Daarom is het belangrijk een goed beeld te krijgen van wat kinderen nu precies 'doen' op het gebied van seksualiteit, en welke knelpunten hierbij door opvoeders worden ervaren als zij dit op een verantwoorde manier willen begeleiden. Door interviews met 51 moeders en 50 groepsopvoeders is geïnterviewd wat opvoeders opmerken van de seksuele ontwikkeling van kinderen van nul tot twaalf jaar en hoe zij daarmee vervolgens om gaan. Ook is gekeken naar de beleving van de seksuele opvoeding en de behoefte aan professionele opvoedingondersteuning hierbij.

Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met drs. Astrid Onderwater (junioronderzoeker) en onder supervisie van prof.dr. Jo Hermans (supervisie, HS consult / Universiteit van Amsterdam / Hogeschool Utrecht).

Symposium 13 november 2008

Op 13 november zijn de resultaten van het onderzoek gepresenteerd voor een publiek van psychologen, pedagogen en seksuologen die werkzaam zijn op het terrein van jonge kinderen (0-12 jaar). Er waren ruim 80 professionals en geïnteresseerden op het gebied van wetenschap, beleid en praktijk op het symposium aanwezig.

Programma en inhoud lezingen

Na een welkomstwoord van dagvoorzitter dr. Jany Rademakers (NIVEL), sprak dr. Channah Zwiép over de resultaten van haar onderzoek. Het eerste exemplaar van haar onderzoeksrapport werd in ontvangst genomen door Lydia Rood, schrijfster van (kinder)boeken. Daarna gaf prof.dr. Jo Hermans de lezing *Opvoeden begint in de wieg. Dat geldt ook voor de seksuele opvoeding*. Na een paneldiscussie met de zaal, sloot drs. Paulien van Haastrecht (Rutgers Nisso Groep) de middag af met haar interactieve lezing *Hoe verder? Vervolgacties voor implementatie*.

Channah Zwiép heeft voor haar onderzoek 51 moeders en 50 leidsters van kinderdagverblijven geïnterviewd. Zij vroeg hen wat zij merken van de seksuele ontwikkeling, hoe zij deze begeleiden, en hoe zij zelf de seksuele opvoeding beleven. Uitgangspunt hierbij is, dat de seksuele ontwikkeling een onderdeel is van de algemene ontwikkeling. De moeders en leidsters vertelden dat zij vanaf heel jonge leeftijd seksueel getint gedrag en vragen over seksualiteit bij kinderen opmerken. Dit gedrag wordt veel gezien en is zeer gevarieerd, samenhangend met de ontwikkelingsfasen van kinderen. Hun reactie hierop varieert van ingaan op vragen tot grenzen aangeven en afkeuren of verbieden van bepaald gedrag. Leidsters in de kinderopvang vertelden dat het hen vaak ontbreekt aan gerichte kennis. Instellingen hebben vaak nog geen beleid op het gebied van seksuele ontwikkeling.

¹ Pedagogisch projectbureau Kind&Zo biedt op het gebied van ontwikkeling en opvoeding deskundigheid en ondersteuning aan professionele opvoeders en ouders. Kind&Zo, in de persoon van Channah Zwiép, heeft zich gespecialiseerd in de seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren en de pedagogische begeleiding hierbij.

Verslag symposium *De seksuele ontwikkeling* op 13 november 2008

Ook de moeders vinden dat zij te weinig informatie tot hun beschikking hebben. Dit leidt bij hen tot twijfel en onzekerheid. De meeste geïnterviewden zouden graag ondersteuning bij de seksuele opvoeding krijgen, vooral in de vorm van informatie en overleg.

De conclusie die hieruit getrokken kan worden, is dat opvoeders vaak meer reactief dan anticiperend reageren, omdat zij zich te weinig zeker voelen in de materie. Opvoeders zijn op zoek naar wat als “normaal” beschouwd kan worden, en zouden graag over laagdrempelige en informele ondersteuning kunnen beschikken. Aanbevelingen zijn dan ook te zorgen voor het aanreiken van handvatten en kennis, voorlichting aan ouders te geven over de seksuele opvoeding, en voor instellingen beleid op dit terrein te ontwikkelen.

Lydia Rood legde in haar dankwoord de nadruk op het open omgaan met seks. Zij merkte op dat het belangrijk is te proberen gemakkelijk met seksueel gedrag van kinderen om te gaan. Het is immers net zo gewoon en komt net zoveel voor als ander gedrag. Oudere kinderen trekken zich vaak meer terug als zij onze verlegenheid bemerken. We laten ze dan als ouders en opvoeders een beetje in de steek.

De ouders en leidsters uit Channah's onderzoek zijn hierin een voorhoede. Geef hen de handvatten om het beter te kunnen doen. Geschikte (eventueel nieuw bedachte woorden) voor seksueel gedrag en geslachtsdelen kunnen een belangrijk hulpmiddel hiervoor zijn.

Jo Hermanns benadrukte in zijn lezing dat opvoeden een interactief proces is, dat in feite al vanaf de conceptie begint. Opvoeden gaat vanzelf, het kind kan zich nog niet zelfstandig redden, en vraagt op geheel eigen wijze om begeleiding. Niet-opvoeden bestaat met andere woorden dus niet. Hoe je ook reageert – ook als je niet reageert –, je bent altijd bezig op te voeden, en het kind neemt altijd iets mee van je reactie.

Uit Channah's onderzoek blijkt duidelijk dat er behoefte is aan meer openheid rond de seksuele opvoeding. Opvoeders weten nu vaak niet goed hoe zij moeten omgaan met seksueel gedrag en vragen van kinderen, en kunnen daar uit verlegenheid onvoldoende adequaat op reageren. Het meest essentieel is, om opvoeders te informeren over wat hen te wachten staat in de seksuele opvoeding. Ouders moeten op de hoogte zijn, en zich niet overvallen voelen door het gedrag en de vragen van hun kinderen. De verschillende instanties die met jonge kinderen te maken hebben, moeten de handen ineen slaan om op het vlak van de seksuele ontwikkeling een goede basis aan hun medewerkers te bieden. Bied de opvoeders de juiste steun, en laat de kinderen maar komen met hun vragen.

Paulien van Haastrecht hield een interactieve lezing. Zij legde het publiek enkele stellingen voor, bijvoorbeeld: 'met (allochtone) ouders vind ik het gemakkelijk te praten over hun kind en seksualiteit' en 'ik vind het geen probleem als een kind van vijf jaar zich uitkleedt in het bijzijn van de loodgieter'. Zij constateerde dat veel volwassenen zich verlegen voelen in dergelijke situaties. Ook onderkende zij een zeker spanning tussen de vrije seksuele ontwikkeling van het jonge kind, en het leren kennen van grenzen en risico's. De vraag is: hoe krijgen we de bestaande praktijk in beweging? Een andere belangrijke vraag is: hoe gaan we goed om met diversiteit, bijvoorbeeld met de handelingsverlegenheid bij allochtone ouders, en met genderverschillen?

In 2009 zal, als vervolg op dit symposium, een studiedag worden gehouden. Op deze dag zal naar een antwoord op alle huidige vragen worden gezocht.

Discussie

De sfeer op het symposium was zeer goed. Er was veel interactie met het publiek, en dit niet alleen tijdens de slotlezing. Het belang van dit soort onderzoek voor de praktijk kwam op deze middag duidelijk naar voren. Er was een goede wisselwerking tussen onderzoekers en professionals uit de praktijk. Dat bleek ook uit de vele vragen en discussiepunten die naar voren kwamen vanuit de zaal. Er werd met dit symposium duidelijk voorzien in een lang bestaande behoefte aan meer informatie op dit terrein.

Verslag symposium *De seksuele ontwikkeling* op 13 november 2008

De discussiepunten zijn genoteerd en kunnen als input gebruikt worden bij de voorbereiding van een studiedag die in vervolg op deze middag in het najaar van 2009 wordt georganiseerd (zie hieronder).

Studiedag najaar 2009

In het najaar van 2009 zal op een studiedag verder worden gewerkt aan dit thema. Ter voorbereiding op deze studiedag zal al het bestaande (onderzoeks)materiaal over de seksuele ontwikkeling en opvoeding van jonge kinderen worden verzameld. Dat heeft zowel betrekking op het gebied van voorlichting en informatie als op het gebied van recente onderzoeksliteratuur. De studiedag zal worden voorbereid in samenspraak met professionals uit beleid en praktijk van jeugdzorg, onderwijs en kinderopvang. Op de studiedag zullen workshops worden gehouden, maar kan eventueel ook een debat met het publiek plaatsvinden.

Enkele belangrijke punten voor deze studiedag zijn:

- De behoefte aan informatie, voorlichting, materiaal die leeft bij ouders en leidsters. Men wil weten wat "normaal" is.
- Het komen tot een visie, en beleid voor instellingen in de kinderopvang inzake de seksuele opvoeding. Leidsters zouden graag op een informele manier ondersteund willen worden.
- Het beter coördineren van alles dat nu al op dit terrein gebeurt. Er worden bijvoorbeeld al trainingen gegeven, waar het nog aan ontbreekt is samenwerking tussen de verschillende partijen.
- Een specifieke aanpak voor allochtone ouders. Allochtone moeders zijn zeer geïnteresseerd, maar zeker voor hen ontbreekt het aan geschikt materiaal, de juiste woorden, en dergelijke. De bestaande middelen zoals internet zijn voor allochtone moeders vaak ook ontoereikend.